

Stratís Khaviaràs (1935 - 2020)

El 3 de març del 2020 va morir a l'hospital de l'Anunciació d'Atenes el prosista, poeta i traductor Stratís Khaviaràs, als 85 anys.

Stratís Khaviaràs havia nascut en 1935 a la costa de l'Argòlida, a Nea Kios, poblament fundat per refugiats de Kios – l'antiga Cios, important ciutat de Bitínia, a la Propòntida – que arran de la Gran Catàstrofe d'Àsia Menor, en 1922, hi van ser reassentats en 1927 després de cinc anys passats a Kalamarià, al costat de Salònica.

La infantesa de Khaviaràs va ser molt dura; el pare, Khristos, activista de l'EAM,¹ va ser executat en 1944 pels invasors nazis; la mare, Georgia, deportada a un camp de treball a Alemanya; i la casa, ensorrada per les tropes d'ocupació. Als tretze anys, Stratís començà a treballar a la construcció, a Atenes, i en obres públiques fora de la capital; però fins i tot en aquest període tan difícil se sentí intensament atret per la literatura, i dedicava a la lectura el poc de temps lliure que tenia. Sortosament, en 1957 va ser «descobert» a Atenes per Kimon Friar² – reputat filòleg grecoamericà, traductor a l'anglès de Kazantzakis, Elitis i Ritsos – que se l'endugué amb ell als Estats Units en concepte d'ajudant per a la traducció de l'*Odissea* de Kazantzakis, la correspondència del qual amb Friar s'ocupava també de mecanografiar i arxivar, així com de traduir al grec les xerrades radiofòniques d'aquest que s'emetien a The Voice of America. En aquest ambient va conèixer mites de la literatura nordamericana com ara Arthur Miller (i Marilyn Monroe), Tennessee Williams, William

¹ Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (Front Nacional d'Alliberament), fundat en setembre del 1941 a Atenes, va ser la principal organització de resistència contra els nazis en la Grècia ocupada. El seu braç militar fou l'ΕΛΑΣ, Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός (Exèrcit Popular Grec d'Alliberament).

² Kimon Kalogerópulos (1911-1993), nascut a Kalólimnos, en turc İmralı, petita illa del mar de Màrmara, va emigrar en 1915 amb la seua família a Chicago.

Inge, William Faulkner... mentre estudiava disseny industrial al Manhattan Technological Institute de Nova York i desenvolupament de maquinària a la Jefferson School of Commerce, a Charlottesville, Virginia. Durant tots aquests anys va viure sobriament, allotjant-se a cases de parents i amics, i treballant als vespres de cambrer en un restaurant grec; alhora, s'exercitava en l'escriptura.

En 1961 va retornar a Grècia. Els anys següents va fer diversos viatges a París, Berlín i Escandinàvia, i va treballar en el sector de la construcció, primer a la base americana d'El·linikó, després en diverses obres públiques i seguidament a The Architects' Collaborative (TAC), l'empresa de l'arquitecte Walter Gropius, fundador de la Bauhaus. Fou aquest un període d'activitat literària: en 1959, trobant-se encara a Amèrica, havia fet la seua primera aparició a les lletres gregues amb el monòleg dramàtic *Το σκουριασμένο καρφί* (*El clau rovellat*), publicat a la revista *Καινούρια εποχή* (*Nova època*); en 1963, a expenses pròpies, va editar el seu primer poemari, *Η κυρία με την πνίξιδα* (*La senyora de la bruixola*), i en 1965, el segon, *Βερολίνο* (*Berlín*), per l'editorial Fexi. Paral·lelament, va prendre part en diverses accions reivindicatives en favor de la democràcia, integrat en allò que es va denominar «Ανένδοτος Αγώνας» («Lluita Irrenunciable»),³ que es fa palesa al seu tercer recull poètic, *Η νύχτα του ξυλοπόδαρου* (*La nit de la xanca*), un al·legat contra tota mena de totalitarismes, publicat en 1967 i segrestat per la dictadura anomenada «dels coronels». Khaviaràs va prendre tot seguit el camí de l'exili; el seu darrer poemari en grec, *Νεκροφάνεια* (*Mort aparent*), va ser publicat per l'editorial Kedros en 1972 quan ja portava cinc anys als EUA.

Allí va treballar com a bibliotecari a la Widener Library de Harvard, i desenvolupà una intensa activitat política contra la dictadura grega, com a membre del Committee for the Restoration of the Democratic Government in Greece, a través del programa dominical *The Voice of Greece* de WILD Radio Boston i de la publicació mensual *Eleutheria* – patint de vegades censura i silenciament –, i de l'organització *Δημοκρατική Άμυνα* (Defensa Democràtica), que operava clandestinament a Grècia. Alhora, es va graduar, i feu estudis de postgraduat, en literatura i escriptura creativa; en 1973 començà a escriure en anglès poemes que foren publicats en diverses revistes de literatura, i en 1976 aparegué el seu primer recull poètic en aquesta llengua, *Crossing the river twice*, publicat pel Cleveland State University Poetry Center. En aquest mateix any començà la seua convivència amb Heather Cole, també bibliotecària a Harvard, amb qui tindria la seua filla Elektra en 1981 i amb qui contrauria matrimoni en 1990. En 1979 i 1984, respectivament, va publicar les novel·les *When the tree sings* i *The heroic age*, editades per Simon & Schuster.

³ Geórgios Papandreu, líder de la Unió de Centre, es va negar a reconèixer el resultat de les eleccions del 29 d'octubre del 1961, que donaren la victòria a la Unió Radical Nacional de Konstandinos Karamanlís, tot denunciant-lo com a producte de la violència i del frau electoral; l'esquerra s'hi va afegir. Hi seguiren una sèrie de declaracions que negaven legitimitat al govern i suposaven un trencament de relacions amb la monarquia, i tingueren lloc una sèrie de manifestacions i concentracions de gran resposta popular. La situació es reconduí amb les eleccions de novembre del 1963 i de febrer del 1964, que va guanyar la Unió de Centre.

Mentrestant, en 1974, havia estat nomenat curador dels Woodberry Poetry Room i Henry Weston Farnsworth Room, dues col·leccions especialitzades de la Harvard College Library dedicades a la promoció i divulgació de la literatura; fins al 2000 s'hi va ocupar en enregistraments d'audio en la veu d'autors i autores, diverses publicacions com ara les revistes *Erato* i *Harvard Review*, i tota mena de treballs en aquest camp.

En 2008 retornà a Atenes i a la llengua grega, que ja no deixaria fins a la seua mort, publicant tant poesia com prosa; hi destaquen les novel·les *Πορφυρό και μαύρο νήμα* (*Fil purpuri i negre*, Κέδρος, 2007) i *Άχνα* (*Silenci*, Κέδρος, 2014). Col·laborà a més a més amb diverses entitats culturals com ara l'Ευρωπαϊκό Κέντρο Μετάφρασης – Λογοτεχνία και Επιστήμες του Ανθρώπου (Centre Europeu de Traducció – Literatura i Ciències Humanes, EKEMEΛ), que presidí des del 2000, l'Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (Centre Nacional del Llibre, EKABI), l'Εταιρεία Ελλήνων Συγγραφέων (Societat d'Escriptors Grecs), de la qual fou vicepresident des de 2012, la revista electrònica de literatura i arts *Ο Αναγνώστης* (*El lector*), i altres.

RUBÉN J. MONTAÑÉS